

REFORMAREA ÎNVĂȚĂMÎNTULUI ÎN DOMENIUL CULTURII ȘI ARTELOR ÎN OPTICA PROCESULUI DE LA BOLOGNA

LA REFORME D'ENSEGNEMENT ARTISTIQUE ET CULTUREL
DANS L'OPTIQUE DU PROCESSUS DE BOLOGNE

Victoria MELNIC,
doctor în studiul artelor, conferențiar universitar,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice, Chişinău

L'enseignement artistique en Moldavie a une histoire qui commence a la fin du XIX ieme siecle. Aujourd'hui il doit etre raccorde aux principes stipules dans la Declaration de Bologne. L'article est consacre aux problemes de ce processus: l'elaboration des nouveaux plans d'etudes avec des discipline set des objectifs educationels qui correspondent aux exigences contemporaines, l'adoption d'un systeme essentiellement base sur deux cycles, „bachalor” et „master”, mise en place d'un systeme de credits basse sur le systeme ECTS, implementation d'un „supliment au diplomes” standardise qui donne des informations sur les composantes actuelles des diplomes que nous decernon. L'implimentation des principes du processus de Bologne dans l'enseignement artistique doit etre fait en concordance avec la specificite de ce domaine d'etude tres individualise. L'auteur decrit les particularites locales de cette demarche assez importante pour l'enseignement artistique et culturel de laMoldavie

nvățămîntul artistic pe meleagurile noastre își trage începuturile încă de la sfîrșitul sec. al XIX – lea cînd au fost înființate la Chişinău primele școli de muzică și de arte plastice la început private, apoi municipale, iar din 1940 și de stat. Astfel cu certitudine putem afirma că pînă în prezent s-a acumulat destulă experiență și s-au stabilit anumite tradiții în acest domeniu. Poate unii din cei prezenți nu vor fi de acord cu mine, dar am certitudinea că Republica Moldova a moștenit unul din cele mai bune și înalt apreciate sisteme de învățămînt artistic din lume. Știm bine că și astăzi pretutindeni în lume așa- numita școală rusească de teatru, de muzică, de balet, de arte plastice este apreciată foarte înalt. Sistemul sovietic era recunoscut, în mare parte pentru echilibrul între instruirea profesionistă propriu-zisă și

educația artistică generală. El era orientat cu predilecție spre producerea unui produs de excelență, spre cultivarea talentului excepțional. Actualmente, constatăm că în prezent ne confruntăm cu situația, cînd, detașîndu-ne de modelul sovietic, pînă în prezent nu am găsit un altul.

Orice strategii ce vizează învățămîntul astăzi trebuie elaborate în conformitate cu prevederile Declarației de la Bologna, document fundamental care reglementează politica europeană în domeniul educației și învățămîntului al cărui obiectiv principal constă în crearea spațiului european unic al învățămîntului universitar ca un mecanism pentru promovarea mobilității cetățenilor și posibilității lor de a se angaja și de a activa oriunde pe continent, asigurînd astfel învățămîntului superior european o

competitivitate sporită pe plan internațional. Ca dată limită pentru atingerea scopurilor propuse a fost preconizat anul 2010. Aceasta nu este o declarație politică, ci, în primul rând, un angajament care conține un program concret de acțiuni cu o serie de obiective specifice și anume:

- Ø crearea "spațiului universitar european";
- Ø autonomia universitară;
- Ø compatibilizarea sistemelor de învățământ existente astăzi în diferite țări europene prin adoptarea unui sistem ușor comparabil și echivalabil de diplome și titluri;
- Ø adoptarea unui sistem bazat pe două trepte – ciclul de bază – (cu o durată de minimum 3 ani universitari și cu acordarea titlului de bacalaureat, la noi licențiat) și ciclul de specializare/cercetare care trebuie să finalizeze cu obținerea diplomei de master sau magistru și să ofere posibilitatea continuării studiilor la doctorat;
- Ø implementarea unui sistem de credite transferabile, cum ar fi ECTS ca o modalitate oportună de a promova ideea mobilității studenților peste tot în lume;
- Ø promovarea mobilității prin depășirea obstacolelor în fața circulației libere a studenților, cadrelor didactice și cercetătorilor;
- Ø crearea unei dimensiuni europene a asigurării calității și promovarea cooperării europene în acest domeniu atât de important, precum și elaborarea unei viziuni unice legate asupra criteriilor și metodologiilor de asigurare a calității;
- Ø promovarea cooperării interuniversitare europene.

Țara noastră a aderat la acest proces în mai 2005 și astăzi noi sîntem pe calea adaptării sistemului nostru educațional la cerințele procesului de la Bologna. Acest lucru însă nu trebuie făcut mecanic, ci ținîndu-se cont de tradițiile naționale și de condițiile concrete ale țării noastre.

Primii pași au și fost făcuți. Deja de doi ani instituțiile de învățământ superior din țară, inclusiv Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice (AMTAP) eliberează diplome de licență cu un supliment completat în limbile română și engleză, după modelul unic european.

În iunie 2005 a fost adoptată structura învățământului universitar axată pe două cicluri, condiție stipulată în declarația de la Bologna. Formarea în cadrul primului ciclu este, de regulă, percepută ca una mai largă și are sarcina de a pregăti specialiștii într-o direcție concretă a artei, să ofere studii complete și să asigure formarea capacităților de activitate artistică, interpretativă, creativă și științifică. Curriculum-ul universitar al acestui ciclu trebuie să fie bine structurat, majoritatea disciplinelor, mai cu seamă în primii ani, ar trebui să fie obligatorii. Finalizarea studiilor la acest prim ciclu și titlul de licențiat trebuie să-i asigure studentului atingerea unui nivel care i-ar permite intrarea în profesie, adică studentul trebuie să fie suficient de bine pregătit pentru a putea profesa domeniile de artă alese. Am elaborat și am introdus deja în practică noile planuri de studii pentru treapta I care reflectă toate prevederile Planului-Cadru conceput de Ministerul educației. În aceste planuri am introdus o serie de discipline menite să lărgescă orizontul general de cultură al studentului, să-l pregătească mai bine

la noile realități culturale. Printre acestea voi numi doar câteva: la profilul muzică: tehnici componistice moderne, notografie modernă, management, istoria culturii și civilizației europene ș.a., la profilul teatru: timpul și spațiul în opera de artă, tehnici cotidiene și extracotidiene în teatrul occidental vizavi de teatrul oriental, mediul european al afacerilor în domeniul culturii și artelor, pantomima și masca scenică, tendințe și orientări în teatrul contemporan ș.a., la profilul arte plastice și design: psihologia comunicării, mijloace moderne de expresie plastică, tehnologii informaționale și grafică computerizată, management ș.a., la specialitățile culturologie și management: politici și strategii culturale, impresariat artistic, management teatral, management muzical, managementul proiectelor, elemente de istorie și teorie a show-businessului ș.a.

Treapta a doua (masteratul) trebuie să garanteze obținerea unei pregătiri temeinice și multilaterale, să asigure lărgirea și aprofundarea cunoștințelor practice și teoretice primite anterior, manifestarea plină a tuturor capacităților, aptitudinilor și intereselor studenților. Studiile aici trebuie să se bazeze pe cunoștințele obținute pe parcursul primului ciclu, fiind orientate spre o mai largă specializare. Acest al doilea ciclu trebuie să ofere o flexibilitate și adaptabilitate, astfel încât studentul în mod independent, conștient și foarte responsabil să-și aleagă traseul educațional. Și dacă disciplinele studiate pe parcursul primului ciclu în majoritatea lor, după cum am spus, sunt obligatorii, aici instituția trebuie să-i ofere studentului posibilitatea de a alege și de a se specializa.

Și dacă noul curriculum pentru treapta I este deja o realitate, conceptul studiilor de masterat în optica procesului de la Bologna abia se conturează. În prezent meditam asupra conținutului și sarcinilor curriculare ale celui de-al doilea ciclu, asupra programelor ce le vom propune studenților.

Nu sînt foarte sigură că acest model din două cicluri este cel mai potrivit pentru învățămîntul artistic. Specializarea care în alte domenii se produce, de fapt, la nivelul masteratului în arte începe mult mai devreme, iar în muzică chiar în clasa I a școlii muzicale, în momentul cînd copilul își alege instrumentul. Bineînțeles, în condiții ideale, ar fi posibile multiple și diverse specializări în cadrul studiilor de masterat, cînd unii studenți s-ar putea specializa în anumite domenii foarte specifice și foarte restrînse ale artei, ca de exemplu dansul contemporan sau stilistica muzicii baroce, sau teatrul Kabuki, sau mai știu eu ce. Dar, ținînd cont de numărul destul de mic (uneori foarte mic) de studenți la toate specialitățile, ne vom pomeni că masteratul riscă să devină o formă de studii individuale și aici apare problema finanțării. De fapt, aceeași problemă, adică numărul mic de studenți și insuficiența mijloacelor financiare, ne obligă să reducem considerabil ofertele propuse studenților în ceea ce privește cursurile opționale.

O problemă foarte larg discutată în mediile academice și artistice este potențialul de angajare al specialiștilor la sfîrșitul primului ciclu. Știm foarte bine că unii studenți își găsesc de lucru cu mult înaintea încheierii studiilor: acest fapt dintr-un anumit punct de vedere poate fi tratat ca un succes, însă tot atît de bine poate fi considerat și un dezastru pentru formarea lui profesio-

nală, deoarece puțini dintre ei însușesc programul în tot volumul lui și calitatea studiilor pe care le fac lasă mult de dorit. Aici mai apare o problemă. Ceilalți studenți, beneficiind de mai mulți ani de formare specializată, uneori nu se pot angaja din motivul că locurile sunt ocupate, cu toate că ei poate ar merita aceste locuri mai mult decât cei deja angajați de ceva ani care au preferat să se angajeze în detrimentul calității studiilor.

Odată cu noile planuri de studii, am implementat, de asemenea, și sistemul european de credite transferabile menite să asigure ideea mobilității studenților peste tot în lume. Această idee constituie unul din pilonii procesului de la Bologna, or realizarea practică a ei pentru țara noastră și, în special, pentru instituția noastră este una foarte problematică. Mobilitatea studenților și recunoașterea reciprocă a perioadelor de studii presupune posibilitatea ca studentul să aspire prin intermediul programelor de schimb la o bursă de studii pentru o anumită perioadă în altă instituție similară. Însă pentru aceasta trebuie să existe acorduri încheiate atât între țări, cât și între instituții care să prevadă întreg mecanismul și toate detaliile schimburilor reciproce. Astfel de acorduri încă nu au fost semnate de RM, în plus pentru noi este foarte dificil de a identifica niște parteneri în vest disponibili pentru a pune la punct schimburile de studenți. Și apoi, recunoașterea perioadelor de studii în diferite instituții se poate face doar cu condiția similitudinii planurilor și programelor care, în practică, diferă substanțial. De exemplu, conform planului-cadru studenții noștri trebuie să petreacă cel puțin 30 de ore pe săptămână în auditorii, iar în instituțiile similare din România nr. săptămânal de prelegeri abia

dacă depășește 20 de ore. Numărul de credite fiind același, studenții studiază un număr diferit de discipline, iar pentru a primi diploma unei instituții el trebuie să realizeze integral planul de studii. Deci mecanismul schimbului și transferului de credite abia urmează să fie elaborat și implementat.

În învățământul artistic, în special în domeniul coregrafiei, artelor plastice și al muzicii pregătirea profesională începe la o vîrstă fragedă și se realizează concomitent cu studiile generale. Programele de studii la aceste școli prevăd atât pregătirea practică, cât și una fundamentală a copiilor, ambele fiind părți componente ale procesului educațional. Spre deosebire de școlile private din vest sau de practica lecțiilor particulare, în școlile noastre (muzicale, de arte) deja la etapele timpurii copiii nu doar învață să picteze, să danseze sau să cînte la un instrument muzical, ci primesc, de asemenea, și cunoștințe generale în domeniul ales, iar în cazul liceelor speciale – și studii medii generale. Deci punctul de pornire al acestor copii atunci cînd ei vin să se înscrie la academie nu poate fi comparat cu cel al candidaților din alte instituții. Situația se prezintă diferit în domeniile teatru și cinema, unde nu există rețea de instituții preuniversitare de pregătire profesională și tînărul trebuie să însușească profesia într-un timp mult mai scurt.

O altă trăsătură specifică a procesului de instruire în domeniul artelor constă în ponderea sporită a lecțiilor practice asupra celor teoretice, lucru de care nu întotdeauna țin cont cei de la Ministerul educației. În plus, există specificul fiecărui domeniu. De exemplu, cei de la teatru petrec majoritatea timpului în auditorii, cu

profesorul sau, cel puțin, cu colegii, deoarece arta teatrală este una colectivă. Și artiștii plastici, cu toate că lucrează individual, petrec în atelierul de studii foarte mult timp, pe când la muzicieni din contra predomină exercițiile cotidiene de sine stătătoare, care necesită foarte mult timp liber de ore auditoriale.

Încă un moment ce nu poate fi trecut cu vederea este legătura foarte strânsă a academiei noastre cu instituțiile teatrale și concertistice din țară, cu personalitățile artistice din diverse domenii care activează și în calitate de cadre didactice la noi și le transmit măiestria tinerilor. Și aici consider foarte importantă posibilitatea studenților noștri de a fi în contact direct cu teatrele, cu orchestrele profesioniste și cu personalitățile marcante din domeniu.

În învățământul superior artistic dezvoltarea artistică și cercetarea reprezintă momentele - cheie care definesc cadrul procesului educațional. În acest context, în multe țări activitatea artistică este recunoscută ca una din formele de cercetare efectuate de personalul didactic din învățământ. Ar fi binevenit ca și în țara noastră activitatea artistică a profesorilor să fie recunoscută ca echivalent al altor tipuri de activități, în special cea științifică și acest lucru să aibă ponderea respectivă la concursurile de ocupare a posturilor didactice. Ce-i drept, în regulamentul despre ocuparea posturilor didactice și în cel de acordare a titlurilor științifico-didactice este stipulat că, în domeniul arte, candidatul pentru postul sau titlul de conferențiar sau profesor poate fi și deținător de titlu artistic. În acest context, mi se pare oportună elaborarea unui regulament oficial care ar stipula toate condițiile necesare în vederea obținerii titlurilor onorifice,

fără de care artiștii care activează în învățământ nu au nicio șansă să înainteze pe scara didactică și rămân lectori superiori pe viață.

În pofida faptului că învățământul artistic în țara noastră are o istorie destul de îndelungată și tradiții frumoase, unele domenii ale artei, pînă nu demult, au rămas neacoperite de aria educațională. Printre acestea se numără dirijatul simfonic, restaurarea operelor de artă, scenografia, sculptura. Cu mare regret constatăm lipsa din nomenclatorul specialităților a studiului artelor plastice sau a dramaturgiei. În alte domenii, ca de exemplu regia teatrului dramatic, observăm o întrerupere foarte îndelungată, care se datorează lipsei unor persoane care ar dori și ar fi apte să ia și să ducă la bun sfârșit un curs de regizori la academie. În opinia specialiștilor din domeniu ar fi binevenită instituționalizarea Cursurilor superioare de regie la care să aibă acces în baza unor locuri finanțate din bugetul de stat persoane cu studii superioare în domeniul teatrului sau cinematografiei, care vor obține astfel o altă specialitate în termeni reduși. Practica unor astfel de cursuri superioare era foarte răspîndită în fosta URSS și a dat roade frumoase.

În afara instruirii viitorilor artiști, instituția noastră pregătește, de asemenea, și profesioniști meniți să asigure buna funcționare a diferitelor instituții de cultură. Aceasta se realizează în cadrul specialităților culturologie și management sau, mai nou, business și administrare. Dacă în practica altor țări, de exemplu, în România sau în Franța, așa - numitele studii culturale se realizează, de regulă, în universități și au mai mult un aspect fundamental, la noi ele întotdeauna au fost o parte integrantă a învățământului

artistic, avînd un aspect mai mult aplicativ, practic. Și, dacă odinioară, acestea se rezumau la așa - numita iluminare culturală, astăzi dorim să pregătim specialiști orientați spre analiza și cercetarea fenomenelor culturale, capabili să abordeze conceptual și metodologic cultura contemporană, să cunoască dimensiunile și implicațiile specifice ale noilor forme de expresie și manifestare culturală, să evalueze și să prognozeze necesitățile culturale ale societății. O direcție prioritară în acest domeniu trebuie să constituie pregătirea specialiștilor plasați pe ultimul segment al actului cultural – difuziunea culturală, generalizarea și asimilarea valorilor.

În ultimii ani a fost reformulată concepția pregătirii specialistului în domeniul culturologiei, au fost esențial modificat curriculumul prin introducerea multor discipline noi, cum ar fi: Globalizarea și identitate culturală, mass-media și cultura, analiza fenomenului cultural, geneza culturală a contemporaneității ș.a. Studenții culturologi beneficiază de cursuri de antropologie, istorie a culturii, comunicare și elocvență, management în domeniul culturii ș.a. Studenții doritori să îmbrățișeze cariera didactică, ca și colegii lor de la alte specialități, au posibilitatea să urmeze modulul disciplinelor psihopedagogice. Astfel a rezultat un concept original al culturologului adaptat la cerințele pieții și la specificul rețelei instituțiilor de cultură din țara noastră. Specialiștii din domeniu consideră că, în condițiile realității noastre, absolventul specialității culturologie trebuie să fie înzestrat și cu anumite aptitudini artistice pentru a putea realiza un alt compartiment al acestei complexe

meserii, care țin de pedagogia socială a culturii. Este, de fapt, specialistul care construiește puntea dintre creatorul și consumatorul de cultură.

Cultura și artele, ca orice manifestare umană, poate și trebuie să formeze obiectul managementului. Instituția de cultură, în opinia teoreticienilor, este o alcătuire organizațională de o specificitate aparte, de aceea buna funcționare a ei cere cunoștințe teoretice și abilități practice necesare pentru o administrare eficientă. Pînă nu demult pregătirea viitorilor manageri pentru instituțiile de cultură se realiza în cadrul specialității Culturologie. Acum instruirea la aceste două specialități se face separat. Pregătirea managerilor pentru domeniul culturii, capabili să inițieze programe culturale eficiente și competitive, să atragă publicul spre „consumul cultural”, să gestioneze în mod eficient modestele resurse financiare, să caute finanțări de alternativă, să stimuleze colaboratorii, să promoveze talentele etc., este un deziderat al timpului în care trăim.

O sarcină foarte importantă a viitorilor specialiști manageri este adaptabilitatea lor la diverse contexte, la diverse condiții, inclusiv cele de criză. Astfel devine necesară și asumarea principiilor de acțiune managerială, indispensabile în aceste condiții cum ar fi: cunoașterea proceselor, fenomenelor sociale și politice, adaptarea la schimbare, evaluarea și gestionarea corectă a resurselor, promptitudinea intervențiilor și deciziilor, anticiparea consecințelor acestor decizii ș.a.

Am certitudinea că această specialitate este una foarte importantă pentru țara noastră și regret faptul că, din motivul că în nomenclatorul domeniilor de formare profesională

apare sub denumirea comună de Business și administrare (fără nicio specificare) și în contextul tendinței generale de micșorare substanțială a locurilor pentru admiterea la acest domeniu de studii în anul curent, academia a rămas fără locuri la această specialitate.

AMTAP este instituția care pregătește viitorii artiști, manageri culturologi, dar și viitoarele cadre didactice pentru întregul domeniu al culturii și pentru sistemul învățămîntului artistic, ocupînd astfel locul decisiv în acest sistem. Între toate nivelele învățămîntului artistic trebuie să existe corelare și continuitate. Această continuitate trebuie să fie reflectată în programe și planuri didactice și în însuși conținutul studiilor. Toate nivelele trebuie să fie subordonate celui superior. Or astăzi constatăm existența unor dublări și suprapuneri, a unor discordanțe în planuri și programe de studii. Aceasta se datorează, în parte, și faptului că, până în prezent, nu au fost elaborate standardele educaționale pentru toate nivelele care ar reglementa și ar specifica particularitățile și sarcinile tuturor treptelor învățămîntului muzical.

Standardele educaționale au și o altă menire extrem de importantă. Este vorba de fixarea anumitor criterii de evaluare a calității studiilor. Asigurarea calității face parte din momentele - cheie ale procesului de la Bologna. Noi trebuie să cunoaștem și să conștientizăm foarte bine calitatea învățămîntului pe care îl oferim. Este nevoie de a elabora, în primul rînd, un mecanism intern de control și evaluare a calității tuturor serviciilor, începînd cu calitatea studiilor (asigurată de cadrele didactice, planurile și programele de studii care necesită o

permanentă evaluare, modificare și adaptare la cerințele contemporane) și terminînd cu calitatea managementului instituțional, în special în condițiile cînd în țara noastră nu prea există specialiști din afară, care ar putea face o evaluare externă corectă și calitativă, și nu doar una formală.

Ne dăm foarte bine seama că cei meniți să asigure calitatea studiilor sînt în primul rînd, cadrele didactice. Or în prezent ne confruntăm cu un exod masiv de specialiști și de cadre calificate din mai multe domenii ale culturii, inclusiv din învățămînt ca o consecință a scăderii (dacă nu chiar a prăbușirii) statutului social și a prestigiului activității didactice. Astăzi sîntem bucuroși dacă găsim oameni pentru ca toate disciplinele incluse în planul didactic să fie totuși predate, iar despre felul cum uneori nici nu se pune întrebarea. Nu este nici un aflus de forțe tinere, de idei proaspete, de metode avansate, de cursuri noi care ar reflecta noile realități ale timpului, noile realizări ale artei, științei și tehnologiei contemporane. Pentru a redresa situația se cere urgent redresarea statutului social al cadrului didactic și a prestigiului profesiei.

Trebuie menționat și faptul că procesul didactic din AMTAP fiind orientat spre educarea unor personalități artistice este foarte individualizat. El presupune nu doar transmiterea informațiilor de la profesor la student, ci, în primul rînd, formarea și modelarea unor atitudini, a unor abordări creative, netradiționale. Pregătăm specialiști cu valoare de unicat și din acest motiv profesorii noștri trebuie să găsească „cheia” pentru fiecare student în parte, ținînd cont de talentul fiecăruia, de caracterul și de specificul personalității lui, dar și de programul studiat. Aceasta implică eforturi intelectuale și

emoționale deosebite, iar pregătirea către lecții necesită mai mult timp. Rezultatul final al acestui proces didactic este apreciat de specialiștii de la catedră, dar și de public, examenele la disciplinele de specialitate fiind, de regulă, deschise și realizate în formă de concerte, spectacole, expoziții cu acces liber al tuturor doritorilor. În aceste condiții crește și responsabilitatea profesorului.

Necesitatea de a defini învățămîntul artistic superior ca unul specific este dictată, în mare parte, de faptul că educația artistică este bazată, preponderent, pe contactul direct între profesor și student ceea ce îi imprimă un caracter foarte individualizat. Acest specific nu poate fi ignorat nici de noi, cei implicați direct, nici de instituțiile de stat abilitate să dirijeze procesele educaționale.

Pentru funcționarea unui sistem integrat de învățămînt, reglementarea legislativă și coordonarea departamentală sînt foarte importante, am zice chiar vitale. Or una din problemele cu care se confruntă învățămîntul artistic pe tot parcursul tranziției și care, la rîndul ei, generează o serie de alte probleme este lipsa unei concepții care ar trasa obiectivele, scopurile, finalitățile, perspectivele, sarcinile și strategia de dezvoltare a domeniului, care ar prevedea mecanismele de realizare ale acestora, ar contura clar structura învățămîntului artistic, ar reglementa funcționarea tuturor nivelelor din care se compune sistemul. În acest context, mi se pare oportună elaborarea și introducerea în codul de legi în domeniul educației a unui document, sau capitol care ar aborda din punct de vedere conceptual învățămîntul artistic sau vocațional cum i se mai zice, atît cel profesional,

cît și cel complementar, la fel cum este abordat învățămîntul medical în specificul acestuia.

După cum știm bine, învățămîntul este temelia viitorului oricărei țări, a oricărei societăți. Nu este o excepție nici învățămîntul artistic, un domeniu foarte specific menit să asigure cu cadre profesioniste toate ramurile culturii și artei, care însă, cu părere de rău, adesea este tratat ca un spațiu marginal al ariei educaționale. Cred că nu este cazul să argumentez special rolul artei și culturii într-o societate, forța lor educativă, să amintesc că arta și cultura sunt o exprimare profundă a esenței oricărui popor, reflectînd de fapt ceea ce sntem. Lucrurile acestea le cunoaștem, le înțelegem și le conștientizăm cu toții. Știm, de asemenea, că valorile culturale și artistice mai mult decît oricare altele trezesc și educă conștiința specific umană și participă la modelarea și edificarea spiritului uman. Spre regret, în ultimii ani statutul culturii, artei și al artiștilor în societatea noastră s-a modificat considerabil. Starea de permanentă tranziție, lipsa unor perspective certe pentru o activitate profesională, care ar asigura un trai decent inhibă motivația tinerilor pentru alegerea unei cariere de artist. Cu toate acestea, realizările artiștilor autohtoni mai prezintă încă niște valori pe care țara noastră poate să le exporte și spre deosebire de alte produse ele sînt competitive pe piața internațională. Acesta ar fi un motiv destul de întemeiat pentru ca statul să se preocupe foarte serios de repunerea în valoare la nivel național a profesiei de artist. Însă nici o profesie, mai cu seamă arta, nu se poate dezvolta fără a fi bazată pe un sistem de învățămînt apt să-i asigure perpetuare.

BIBLIOGRAFIE:

1. AEC : *Les conséquences de la déclaration de Bologne sur la formation musicale professionnelle en Europe*// Bulletin de projet n°1. <http://www.aecinfo.org/bologna.html>
2. *European Masters' Courses Report: Six case studies*. <http://www.elia-artschools.org>
3. *Moving on in higher arts education in Europe: ELIA – AEC follow-up Bologna Position Paper*. http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/03-Pos_pap-05/0503_ELIA-AEC.pdf
4. On the move: Sharing experience on the Bologna Process in the arts is a publication of the European League of Institutes of the Arts (ELIA) in the framework of the Socrates Thematic Network 'Innovation in Higher Arts Education in Europe'. Editors: Truus Ophuysen and Lars Ebert, ELIA Executive Office, Amsterdam, The Netherlands. <http://www.elia-artschools.org>
5. *Présentations du système de points-crédit lors des manifestations de l'AEC*. <http://www.aecinfo.org/bologna.html>
6. *Thematic Network Survey on the Implementation of Bologna in the Arts*. <http://www.elia-artschools.org>
7. *Vers un espace européen pour l'enseignement supérieur artistique : La position d'AEC-ELIA*. <http://www.bologna-berlin2003.de/pdf/ELIA-AEC.pdf>
8. *Vers un espace européen de l'enseignement supérieur artistique - Quatre ans de travail d'ELIA*. <http://www.bologna.elia-artschools.org>
9. www.almamater.md
10. Байденко В.И. *Болонские реформы: некоторые уроки Европы* // Высшее образование сегодня. - 2004. - № 2. - С. 14-19.
11. Байденко В.И. *Болонский процесс: структурная реформа высшего образования Европы* / М-во образования Рос. Федерации. Исслед. центр проблем качества подгот. специалистов Моск. гос. ин-та стали и сплавов (технолог. ун-та), Рос. новый ун-т, Каф. систем. исслед. образования. - 3-е изд., испр. и доп. - М.: ИЦПКПС, 2003. - 126 с.
12. Гребнев Л. *Высшее образование в Болонском измерении: Российские особенности и ограничения* // Высшее образование в России. - 2004. - № 1. - С. 36-42.
13. Гребнев Л. *России в Болонском процессе принадлежит связующая роль между Европой и СНГ: Беседа с зам. Министра образования РФ Л. Гребневым* // Вузские вести. - 2003. - № 24. - Декабрь. - С. 3.
14. Касевич В. Б., Светлов Р. В., Петров А. В., Цыб А. А. *Болонский процесс в вопросах и ответах*. Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2004. 108 с. <http://www.inf.tsu.ru/Web-design/bpros.nsf/news/020920052>

Octombrie, 2007

